

Archeologienota

Leuven – Spoelberchinstituut (Krakenstraat)

Programma van Maatregelen

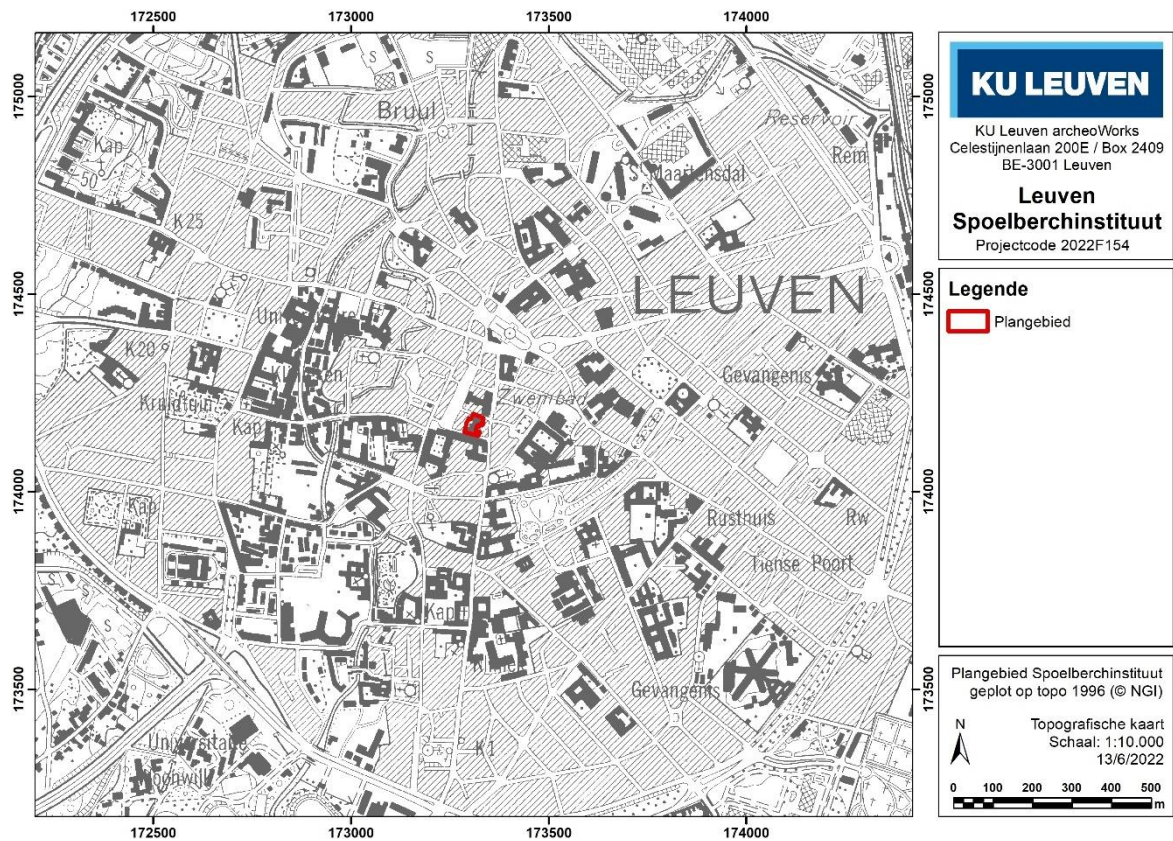
Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Conclusies Verslag van Resultaten.....</i>	<i>6</i>
2	Programma van maatregelen.....	7
2.1	<i>Vraagstelling en onderzoeksdoelen</i>	<i>7</i>
2.2	<i>Onderzoeksstrategie</i>	<i>8</i>
2.2.1	<i>Waterputten.....</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2.2	<i>Opvolging overige bodemingrepen</i>	<i>9</i>
2.2.3	<i>Toevalsvondsten</i>	<i>10</i>
2.3	<i>Voorziene afwijkingen ten aanzien van CGP en PVM.....</i>	<i>11</i>
2.4	<i>Personeelsvereisten</i>	<i>11</i>
2.5	<i>raming kosten</i>	<i>12</i>
2.6	<i>Bewaring en deponering van het archeologisch ensemble.....</i>	<i>12</i>

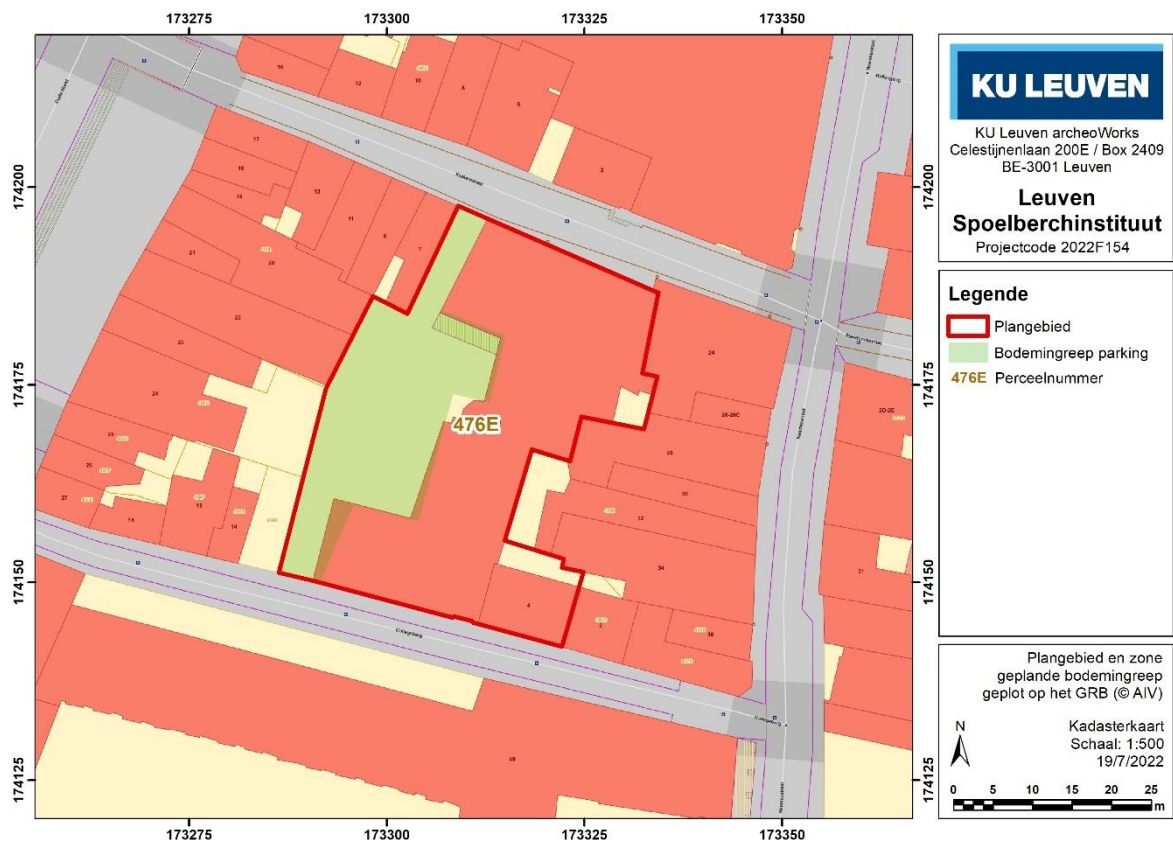
1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

Projectcodes:	Bureaustudie: 2022F154
Betrokken actoren:	Johan Claeys (erkenning 2017/180): archeoloog en projectleider
Locatie:	Binnenkoer (parkeerplaats) van de KU Leuven Spoelberchinstituut, gelegen tussen de Krakenstraat en Collegeberg, binnen de Eerste Stadsomwalling van Leuven
Coördinaten:	<i>(Bounding box coördinaten – Lambert 72)</i> Plangebied (totale perceel) ZW: x = 173 286,35 m / y = 174 141,87 m NO: x = 173 334,35 m / y = 174 197,63 m Zone bodemingrepen (parking) ZW: x = 173 286,35 m / y = 174 149,99 m NO: x = 173 314,98 m / y = 174 197,63 m
Topografische kaart:	Zie Figuur 1
Kadastrale gegevens:	Leuven 2 AFD / Sectie D / Perceelnr. 476E Zie Figuur 2
Oppervlakte van het terrein:	Oppervlakte plangebied (totale perceel): ca. 1.550 m ² Oppervlakte zone bodemingrepen (parking): ca. 550 m ²



Figuur 1. Inplanting van het plangebied op de topografische kaart van België, serie 1996 (© NGI).



Figuur 2 a/b. Inplanting van het plangebied op het Grootchalig Referentiebestand (GRB © AIV).

1.2 Conclusies Verslag van Resultaten

De Technische Diensten van de KU Leuven plannen de heraanleg van de binnenplaats van het Spoelberchinstituut (Krakenstraat), met ontharding als voornaamste doeleinde. Het instituut bevindt zich binnen de Eerste Stadsomwalling van Leuven en maakt dus onderdeel uit van de vastgestelde archeologische zone. De werkzaamheden bestaan voornamelijk uit het verwijderen van de bestaande verharding en de heraanleg met meer groen en een fietsenstalling. Ook worden er twee regenwaterputten uitgegraven onder de binnenplaats en dienen een aantal nieuwe nutsleidingen te worden aangelegd.

Het Spoelberchinstituut bevindt zich binnen de oudste stadskern van Leuven, op de rechteroever van de Dijle. Het plangebied bevindt zich aan de voet van een van nature relatief steil oplopende helling, op een paar meter boven de overstromingsvlakte. Het terrein is doorheen de eeuwen van bewoning en bebouwing erg onderhevig geweest aan menselijke ingrepen, in die mate dat de bovenste meters van de lokale ondergrond naar verwachting bestaan uit antropogene lagen en er ter hoogte van het plangebied een artificieel vlak terras is gecreëerd.

Het Spoelberchinstituut zelf is aan het begin van de 20^e eeuw gebouwd, na de Eerste Wereldoorlog herbouwd, en gaf onder meer ooit onderdak aan de Faculteiten Recht en Theologie. De huidige gebouwen overlappen naar verwachting in grote mate met het voormalige College en Klooster van de Engelse Predikheren, dat in 1697 werd opgericht en in 1836 afgebroken. Over dit college-klooster is verder weinig bekend, waardoor alle informatie die bij gravend onderzoek verzameld zou kunnen worden van archeologisch en historisch belang is.

Bij het inschatten van de impact van de werkzaamheden moeten we uitgaan van diverse scenario's. Er kan immers om allerlei redenen wat discrepantie zitten tussen de geplande werkzaamheden en de uiteindelijke uitvoering ervan. Dit kan zowel in de vorm van 'meerwerk' (hier in de zin van een grotere, negatieve impact op het bodemarchief) als 'minderwerk' (hier in de zin van minder impact). Specifiek gaat het hier (onder meer) om de vraag of de fundering van de huidige verharding geschikt is als ondergrond voor de toekomstplannen, waarbij het dus onderdeel zal blijven uitmaken van het heraangelegde terrein. In dat geval mogen we ervan uitgaan dat er voldoende buffer bewaard zal zijn om het bodemarchief te vrijwaren van de negatieve impact van de geplande werken. Dit geldt echter niet voor de nieuw aan te leggen nutsleidingen, de funderingen van de fietsenstalling en de uit te graven regenwaterputten die, voor zover in te schatten, niet binnen het gabarit van gekende, eerdere verstoringen vallen. Deze dieper reikende uitgravingen zouden uitgevoerd moeten worden onder archeologische begeleiding.

Indien echter ook de funderingslagen onder de huidige verharding verwijderd dient te worden, dan kan er geen beschermende buffer gegarandeerd worden, zelfs al raken de werkzaamheden niet rechtstreeks de eventueel aanwezige historische restanten en lagen. In dit scenario moeten alle geplande ontgravingen uitgevoerd worden onder archeologische begeleiding.

In beide scenario's is er geen sprake van een volwaardige opgraving. De geplande werkzaamheden worden bewust beperkt gehouden in diepte, waarbij behoud in situ van het bodemarchief een drijfveer is. Ook in het tweede scenario blijft de directe impact op het bodemarchief immers beperkt tot de relatief kleinschalige zones waarin er dieper ontgraven moet worden. Een volwaardige opgraving zou een veel groter dan gepland grondverzet en daarmee gepaard gaande impact op de bodem inhouden.

Boringen? proefputten?

2 Programma van maatregelen

2.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het uiteindelijke doel van dit definitieve archeologische onderzoek is om het archeologische bodemarchief enerzijds zoveel mogelijk *in situ* te bewaren, maar tegelijkertijd van de gelegenheid gebruik te kunnen maken om waar dit niet mogelijk blijkt te zijn maximaal in te zetten op het verzamelen van archeologische informatie met een zo beperkt mogelijke bijkomende impact op het bodemarchief.

- *Is er sprake van één of meerdere archeologische niveaus? Op welke diepte bevinden deze zich?*
- *Vanaf welke diepte onder het maaiveld kunnen er archeologische sporen verwacht worden?*
- *Zijn er archeologische periodes vertegenwoordigd die niet reeds op basis van de bureaustudie te verwachten waren? Zo ja, welke? Zijn deze te linken aan specifieke gebruiksfasen van het perceel?*
- *Welk type features zijn er aangetroffen (bvb. ophogingslagen, grondsporen, architecturale resten, enz.)?*
- *Kunnen de archeologische waarden gelinkt worden aan historische bronnen?*
- *In welke mate zijn de archeologisch relevante waarden reeds verstoord door recente bodemingrepen?*
- *Laat het vondstmateriaal toe om een meer nauwkeurige datering voor de aanwezige sporen op te maken? Is er sprake van verschillende periodes in het vondstensemble?*

Indien er monsters uit relevante en geschikte archeologische features ingezameld kunnen worden, dient het onderzoek aangevuld te worden met een natuurwetenschappelijke component:

- *Kunnen er op basis van de studie van het vondstmateriaal en de monsters uitspraken gedaan worden over de bewoners/gebruikers van de vindplaats?*
- *Laten de monsters toe om een meer nauwkeurige datering te bekomen van specifieke contexten en/of bouwfasen?*

2.2 Onderzoeksstrategie

Aangezien de reeds uitgevoerde bureaustudie voldoende aanwijzingen opleverde voor de te verwachten archeologische waarden binnen de geplande bodemingrepen, kan er in deze fase een strategie voor een definitieve opgraving worden opgemaakt. Eerst en vooral dient er rekening gehouden te worden met twee mogelijke scenario's die de te volgen werkzaamheden voor de heraanleg zullen volgen:

- Indien de (recente) funderingslagen onder de huidige verharding behouden kunnen blijven in de toekomstige plannen, dan wordt dit beschouwd als voldoende beschermende buffer voor het onderliggende bodemarchief wanneer deze lagen samen ca. 30 cm dik zijn (er wordt verondersteld dat deze lagen kunnen bestaan uit onder meer bouwzand en steenslag). In dat geval dient het verwijderen van de verharding (§ 2.2.1) niet archeologisch opgevolgd te worden. De strategie voor de overige bodemingrepen (§ 2.2.2 en § 2.2.3) blijft echter behouden.
- Indien de (recente) funderingslagen onder de huidige verharding niet bruikbaar zijn binnen de plannen voor de heraanleg en dus ook afgegraven moeten worden, dan is er geen sprake meer van voldoende buffer bovenop het te verwachten bodemarchief. In dat geval moet ook het verwijderen van de verharding zelf (§ 2.2.1) onder archeologische begeleiding gebeuren. Wel wordt er hier duidelijk gesteld dat er alleen recente lagen met geen archeologische of historische relevantie mogen weggegraven worden. Die inschatting moet worden gemaakt door de begeleidende archeoloog. Ook het uitgraven van de regenwaterputten (§ 2.2.2) en het aanleggen van de funderingen/leidingen (§ 2.2.3) gebeuren logischerwijze onder archeologische begeleiding.

2.2.1 Archeologische begeleiding afgraven huidige verharding

De verharding zelf kan verwijderd worden zonder archeologische begeleiding, indien de funderingslagen eronder op dat ogenblik nog niet verwijderd zullen worden. Het ontgraven van de funderingslagen daaronder dient te gebeuren onder archeologische begeleiding en dient minimaal te voldoen aan de normen opgelegd voor opgravingen in de archeologische Code Goede Praktijk, v. 4.0.

Naar verwachting zullen deze werkzaamheden echter geen directe impact hebben op het archeologisch relevante bodemarchief, aangezien er alleen recente lagen weggegraven zullen worden (zie hierboven). Het ontgraven zelf zal dus geen archeologische data opleveren. Alleen het vrij komend te liggen vlak kan archeologische data opleveren. Daarom wordt ervoor gekozen om de archeologische restanten die eventueel aan het licht komen net onder deze ophogingslagen te documenteren mits een beperkte aanvullende impact op de ondergrond. Aangezien de geplande werkzaamheden immers zullen bestaan uit het opnieuw ophogen van het terrein met grond als fundering voor de ontharde binnenplaats, kunnen deze archeologische restanten en lagen in situ behouden blijven.

Naar verwachting zal er bij het afgraven van de recente funderingslagen van de huidige verharding een vlak vrij komen te liggen met sporen van oudere gebruiksfasen van het perceel. Daarbij wordt in de eerste plaats gedacht aan de periode van het College en Klooster van de Engelse Predikheren (1697-1836). Hierover is weinig bekend, dus het vrij komen te liggen van dit relatief groot aaneengesloten terrein ter hoogte van de toenmalige binnenplaats/tuin van het toenmalige college-klooster is een unieke kans om hierover aanvullende informatie te verzamelen.

Het vlak dat vrij komt te liggen wordt, indien nodig voor de leesbaarheid en interpretatie, handmatig opgeschaafd. Sporen en structuren die in dit vlak dagzomen dienen te worden gefotografeerd en

ingetkend. Door middel van strategisch in te zetten kijkgaten en coupes moeten antwoorden gegeven kunnen worden betreffende onder meer de absolute en relatieve chronologie van individuele features. Kijkgaten kunnen eventueel ook machinaal worden uitgegraven, wanneer er bijvoorbeeld sprake is van een zeer compacte bodemlaag. Daarbij moet echter een smalle graafbak worden ingezet en wordt de uitgraving zo beperkt mogelijk gehouden, gericht op het beantwoorden van een specifieke onderzoeksvraag. De graafwerken houden tevens rekening met de nabijheid van opstaande bebouwing. De archeologische werkzaamheden mogen de structurele integriteit van de bestaande gebouwen niet in gevaar brengen.

Indien er relevante, kansrijke contexten worden aangetroffen, dienen de nodige monsters voor natuurwetenschappelijk onderzoek te worden ingezameld. Sporen worden niet afgewerkt, tenzij ze zich binnen de geplande verstoring bevinden (wat niet de verwachting is).

2.2.2 Opgraving werkput regenwaterputten

De regenwaterputten bestaan uit twee containers die elk 7.500 l kunnen bevatten. Deze worden naar schatting tot op een diepte van 2,5 m onder het huidige maaiveld. De bouwput daarvoor zal naar schatting een oppervlakte van 20 m² beslaan. Er moet daarbij van uitgegaan worden dat alle archeologische features binnen deze te ontgraven zone vernield zullen worden. Er moet daarom gestreefd worden naar een flexibele inplanting van deze waterputten, met als doel structurele restanten of delicate archeologische contexten (bvb. begravingen) te vrijwaren.

Indien de funderingslagen onder de huidige verharding ook weggegraven dienen te worden, moet er rekening gehouden worden met wat er in het vlak zichtbaar wordt om de locatie voor de werkput van de waterputten desnoods wat aan te passen.

Het uitgraven van deze werkput dient beschouwd te worden als een volwaardige opgraving. Er moet daarbij rekening gehouden worden met eventueel verschillende te documenteren vlakken. Een eerste te documenteren vlak zal zich wellicht onmiddellijk onder de recente ophogingslagen (funderingslagen van de huidige verharding) bevinden. Maar door de diepte die bereikt zal worden moet er ook rekening gehouden moeten worden met mogelijke oudere gebruikperiodes van het perceel, waarbij vooral uitgegaan wordt van het mogelijke aantreffen van sporen uit de (late) middeleeuwen.

Indien er bij deze werken alsnog in situ menselijke resten worden aangesneden, dan dienen deze volledig gedocumenteerd, opgegraven en ingezameld te worden.

Er wordt minstens één lengteprofiel volledig gedocumenteerd van deze werkput.

2.2.3 Archeologische begeleiding funderingen/nutsleidingen

Er dienen een aantal nieuwe nutsleidingen aangelegd te worden: elektriciteitsleidingen voor de buitenverlichting (ca. 60 cm diep) en waterleidingen (ca. 80 cm diep) van en naar de nieuw uit te graven regenwaterputten. Daarnaast moet ook de fundering van de nieuwe fietsenstalling (ca. 50 cm diep) ook dieper worden uitgegraven dan de rest van de geplande, vlakdekkende ontgravingen.

Deze uitgravingen dienen onder archeologische begeleiding te gebeuren. Idealiter worden de plannen waar mogelijk aangepast op basis van de bevindingen bij het documenteren van het reeds vrijgelegde vlak, met als bedoeling fysieke restanten en delicate archeologische contexten (bvb. begravingen) zoveel mogelijk te

vrijwaren. Door de relatief oppervlakkige diepte van deze verstoringen vanaf het reeds afgegraven vlak, alsook door de beperkte breedte van deze sleuven voor nutsleidingen en funderingen, zal het moeilijk zijn om volwaardige archeologische waarnemingen te kunnen doen. Toch moet ernaar gestreefd worden om zowel het vlak als een lengteprofiel (evt. door middel van profielkolommen) te documenteren.

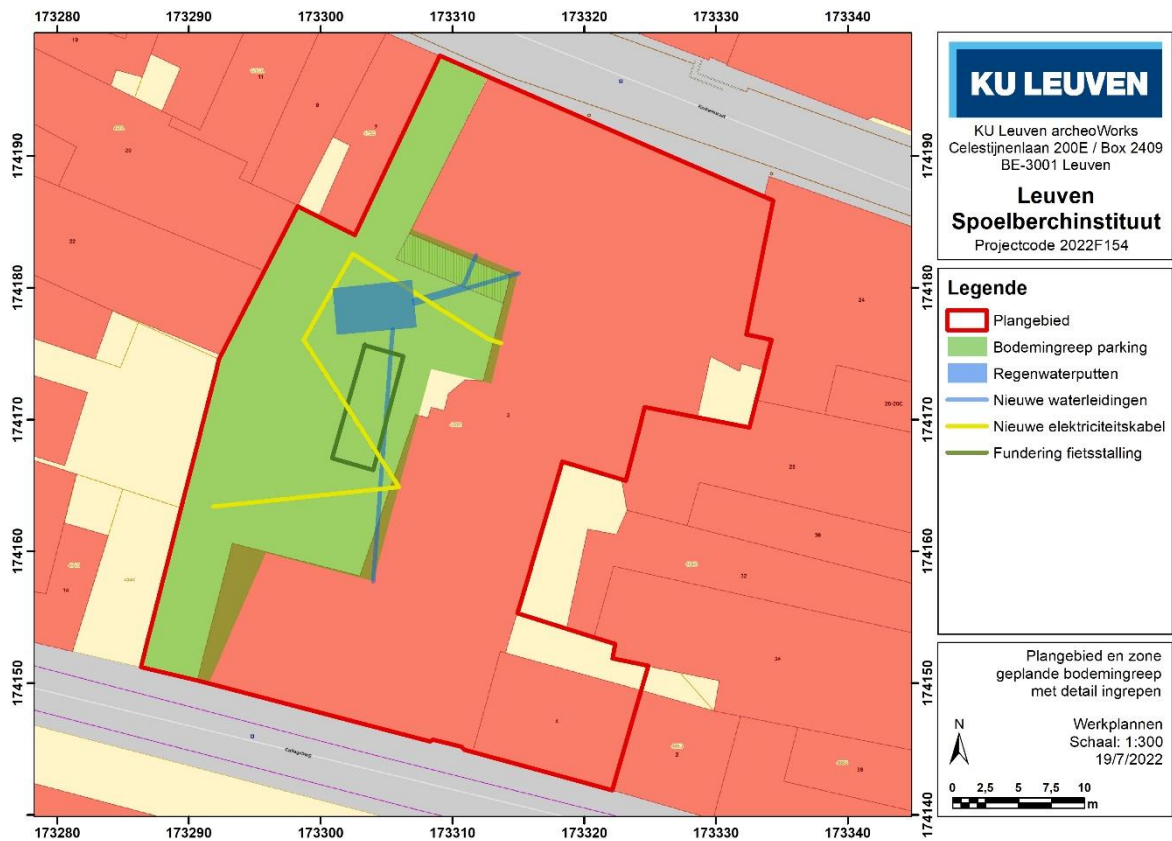
Indien er bij deze werken alsnog onverwacht in situ menselijke resten worden aangesneden, dan dienen deze volledig gedocumenteerd, opgegraven en ingezameld te worden. Indien de contouren van een graf worden herkend en er kan vastgesteld worden dat er minimaal 30 cm buffer bewaard blijft tussen het diepste punt van de ontgraving (sleuf) en de in situ menselijke resten, dan dient dit graf niet verder opgegraven te worden.

2.2.4 Behoud in situ

Na het documenteren van de vindplaats is het de bedoeling om de archeologische overblijfselen zoveel mogelijk in situ te bewaren. Om dit doel te bereiken worden de coupes/kijkgaten met geotextiel bedekt en zorgvuldig terug gedicht. Indien nodig wordt ook het vlak (deels) afgedekt met geotextiel, bvb. om structuren te beschermen of om de scheiding met de nieuw aangebrachte lagen duidelijk te maken. Belangrijker is echter dat bij het machinaal aanbrengen van deze nieuwe lagen, er niet met machines over het 'archeologische' vlak wordt gereden. Dit kan vermeden worden door alleen met de machines over de reeds opgehoogde delen te rijden of door met rijplaten te werken.

2.2.5 Toevalsvondsten

Er moet altijd rekening gehouden worden met het aantreffen van archeologisch relevante en mogelijk behoudenswaardige features bij werkzaamheden die niet actief archeologisch opgevolgd zouden worden. De opdrachtgever en zijn onderaannemers houden zich eraan in het geval van een archeologische toevalsvondst zo snel mogelijk contact op te nemen met de verantwoordelijke van de archeologische uitvoerder en de archeologen van Onroerenderfgoedgemeente Leuven.



Figuur 3. Interpretatie van de werkplannen (© KU Leuven Technische Diensten), met details van de ingrepen:

- de groene zone wordt vlakdekkend tot max. 0,40 m diep afgegraven;
- de funderingen en leidingen worden tot ca. 0,50-0,80 m diep uitgegraven;
- de werkput voor de regenwaterputten worden tot 2,50 m diep uitgegraven.

De exacte inplanting van de individuele bodemingrepen kan afwijken van de hier afgebeelde situatie, omwille van praktische redenen, maar ook vanuit archeologische overwegingen, met behoud in situ als drijfveer.

2.3 Voorziene afwijkingen ten aanzien van CGP en PVM

Er kan bij het uiteindelijke veldwerk in overleg met het bevoegde archeologische gezag afgeweken worden van de Code Goede Praktijk en de bepalingen in dit Programma van Maatregelen, indien deze afwijkende keuzes gemotiveerd worden in de hieruit voortvloeiende rapporten.

2.4 Personeelsvereisten

Het archeologische team bestaat uit minstens 2 personen, waarvan er minstens één een erkend archeoloog type 1 is met minimum 3 maand ervaring als projectleider/veldwerkleider in stadscontexten, bij voorkeur (ook) op religieuze sites. Dit team kan eventueel aangevuld worden met bijkomende archeologen / veldtechnici / veldassistenten / stagairs / ... Indien er daadwerkelijk in situ menselijke resten worden aangetroffen binnen de geplande werkzaamheden, dan dient er overlegd te worden met een fysisch antropoloog over de te volgen onderzoeksstappen.

2.5 Raming kosten

Bij een archeologische begeleiding zijn er typisch veel factoren die een invloed hebben op de planning en doorlooptijd van de werkzaamheden waar de archeologische uitvoerder geen of slechts in beperkte mate invloed op heeft. Het is daarom moeilijk een inschatting te maken van de hoeveelheid mandagen nodig zijn om deze werken te begeleiden. Er wordt hieronder uitgegaan van een situatie waarbij het volledige vlak in één keer vrijgelegd wordt en er daarna tijd wordt gegeven aan de archeologen om dit vlak volledig te kunnen documenteren, zonder externe belemmeringen. De graafmachine en machinist kunnen mogelijk aangeleverd worden door de opdrachtgever en maken dus geen deel uit van de offerte.

Indien er bijzondere contexten worden aangetroffen, zoals begravingen, kan het zijn dat er extra dagen terreinwerk bijkomen. Hiermee moet in de offerte rekening gehouden worden. In het geval van begravingen moet er ook advies worden ingewonnen bij een fysisch antropoloog over de te volgen opgravings- en inzamelstrategie.

Er wordt ingeschat dat de kosten voor voorbereiding, begeleiding, archeologisch veldwerk, uitwerking en rapportage ca. 12.500-15.000 € zullen bedragen, in het geval er geen sprake is van uitzonderlijke contexten zoals begravingen of vondstrijke afvalputten en wanneer de graafmachine en machinist door de opdrachtgever geleverd worden.

2.6 Bewaring en deponering van het archeologisch ensemble

De zakelijkrechthouder van het archeologisch ensemble dient dit volgens de decretale verplichtingen als geheel en in goede staat te bewaren en beschikbaar te houden voor wetenschappelijk onderzoek. Als alternatief voor deze verplichting kan de zakelijkrechthouder het archeologisch ensemble deponeren in een erkend onroerenderfgoeddepot.

Voorafgaandelijk aan de start van het terreinwerk dient een overeenkomst te worden afgesloten tussen initiatiefnemer en uitvoerder over de tijdelijke en definitieve bewaring van het archeologisch ensemble. Beide aspecten dienen te gebeuren conform de decretale verplichtingen en de richtlijnen uit de actuele versie van de Code van Goede Praktijk, v. 4.0.

KU leuven archeoWorks
Celestijnenlaan 200E bus 2409
3001 HEVERLEE, België
tel. + 32 16 32 64 58
fax + 32 16 32 29 80
archeoworks@kuleuven.be
www.kuleuven.be



LID VAN **ASSOCIATIE
KU LEUVEN**